

WWW.UNLIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ИЗЛАЗИ ТРИПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ ШЕСДЕСЕТ ГРОША ГОДИШЊЕ.

ГОДИНА

4

1867

ВОЈИН

БРОЈ

10

1. Априла

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ

изд. и уређ. Драгашевић официр.

Војнички Геније, (Из Клаузевица) превео А. Протић официр. — О користи жлебова. — Ратна срећа, превео с француског штабни официр Мих. Н. Илић. — Беседе из Географије и т. д.

ВОЈНИЧКИ ГЕНИЈЕ.

Из Клаузевица

Александар Протић официр.

(Продужење).

Да би лакше сватили ствар ову, ваља нам пре свега приметити, да тежња, притисак, одпор или како ће мо иначе назвати оно, што изазива душевну снагу у радећем човеку, — не долази од рада, дејства и одпора противниковог, јер непосредног дејства може имати рад његов на нас као на индивидује, без да је оно кадро алтерирати нас и као вођу. Ако се на прилику противник у место два, четири сахата одупире и брани, онда се извесно и вођа место два, четири сата налази у опасности; међутим у колико старешина стоји на већем месту заповедништва, у толико ова опасност губи од своје вредности и од свога уплива зањ, тако да на главнога заповедника готово никаквог уплива нема.

На други начин дејствује противников одпор **непосредно** на старешину војничког губитцима средстава која при дужем одуширању непријатељском нестатају почињу, и **одговорношћу** која је тиме скопчана. Тек оваким брижним посматрањима, његова моћ воље почиње да се опроба. Но и ово још није сав терет што га старешина сносити мора (и што је кадар да савлада у себи) јер ова су дејства непосредно управљена противу бораца које он предводи и тек преко њих прелази она и на њ. Док је војска пуна добре воље и расположења за борбу, дотле и вођа нема нужде да развија јаку вољу рад постизавања својих намера; али чим наступе критичније околности (које никад не изостају кад се нешто озбиљно подузима) тад и ствари не иду више као каква подмазана машина, јер сама ова машина почиње да се одушире; па да би њоме владати могли, морамо развити сву снагу наше воље. Под одпором што га овди напоменусмо, не треба разумети непокорност (премда се код појединих војника и оне показују) него сумарно упечателење произведено погледом на жалосне и кржаве жртве, и на очевидно пропадање и нестатање физичних и моралних сила. Па све ово старешина не само што мора у самом себи да свлада, него и код свију оних којих узбуђења потреса, бојазни, сумње и тежње посредно или непосредно на њега или боље у њега прелази. — Чим у појединима снага почиње да попушта и да малаксава, чим она није ношена собственом вољом, — одма почиње сав терет да пада на војсковођу. О његова топла чувства треба да се разгреју оледени осећаји свију осталих,

а видело његовог духа треба из нова да озари светлом наде све, који су срцем и духом клонули. Само у колико је војсковођа кадар да ово изврши, само у толико моћи ће да влада массом и да њоме рукује. — Ако његова срчаност није кадра да храбри друге, гомила ће га неизбежно повући у своје ниске регионе где влада животински нагон који незна шта је срамота и који измиче испред сваке опасности. Ето то су противности што их војсковођа својом душевном снагом, својом срчанашћу мора свладати ако ће да постигне изванредне резултате. Што је маса војника већа, то и снага мора бити јача, јер према терету треба да је и снага размерена.

Од свију величанствених чувства, што надимају прса у човеку у заносу борбе, најаче је чувство слава — и честољубље. Ову племениту тежњу наше душе, наш је језик у нечему изопачио назвавши је: грамзење за чашћу и славом и ако оно спада у ред најплеменитијих осећања човечанске природе, (а у рату је управ душа што огромноме телу живота даје.) Осећање отацтвољубља, фанатизма, освете, одушевлења сваког рода, није кадра да исклучи у рату чувство славољубља као нешто издишно. Сва овде набројана осећања могу истина да свладају масом и ја је уздигну али она ни у колико нису кадра да у војсковођа изазову тежњу да за се нешто више зажели од осталих војника. То је у стању да учини само честољубље јер због њега војна постаје само својном старешина. Оно их гони да непрестано раде, оно рад њихов држи у непрестаном полету, и

оно, само оно може да прибави добрих резултата у рату. Па кад ово важи за старешине нижих степена, а да шта да се каже за главнога заповедника, ? Дали је кад год могло бити војсковође без честољубља и дали се такав и помислити може?

Пређимо сад на душевну снагу човека, па запитајмо сами себе шта разумемо под том речи?

Без сумње не ћемо ту разумети напраситост срца, наглост или страстност него са свим напротив способност: да се поковамо разуму и онда, кад смо здраво узбуђени и раздражени. Него питање је дали овака способност долази непосредно из нашег разума? Ми то не верујемо; Ову нашу сумњу не ћемо доказивати позивајући се на људе у којих је врло бистар разум, а који се при свем том њему не поковају, јер би нам се на то могло одговорити да је за то потребан разум не толико простран колико изгровит. Ми мислимо да ће мо бити ближе истини ако кажемо, да моћ која нас побуђује да се поковамо разуму у магновењу узбуђења, лежи у самоме срцу нашем (отуда уздржљивост). У јаким духовима живи једно чувство које уме да обдржава равнотежу међу раздраганим страстима без да све страсти са свим потире, и тек помоћу те равнотеже, разум остаје непрестано тако рећи на кормилу. То чувство што обдржава равнотежу није ништа друго до осећање људског достојанства. Ово достојанство опет, по себи је најплеменитији понос човека, најплеменитија тежња његова да у сваком смотрању ради и да се понаша као божије створење пуно увиђавности и разума. Кад

се дакле каже: Човек с' њаким срцем, онда треба разумети оно осећање његово, које се ни у ком случају не да пореметити из своје равнотеже.

Да бацимо поглед наш на људе са разним ђудима па ће мо наћи 1). Такве, који се врло тешко покренути могу и које ми зовемо флегматичнима или индолентнима.

Или ће мо наћи 2) такве, који и ако су лако покретљиви, ипак њихова осећања не прелазе никад преко неке извесне границе; који су дакле поред свеколике чувствителности њихове, ипак људи мирни.

Затим ће мо поћи 3) такве, који су лако раздражљиви (прснице) којих се чувства брзо распаљују као оно барут, а брзо опет талаше. И напосле 4) наћи ће мо и такве људе, које незнатни и мали поводи и узроци немогу нагло да покрену, него постепено, но којих чувства кад су једном покренута, добију велику снагу и моћ нити се могу лако опет да стишају. Ово су обично људи с' великом енергијом у којима има дубоко сакривених страсти.

Све ове разлике у осећањима, леже без сумње у физичкој снази, у човечијем организму, а принадежи амфибијској природи коју ми зовемо „системом нерва“ која је једном својом страном окренута материји, а другом духу. Међу тим ми са нашом слабачком филозофијом не ћемо и даље тумарати по овом мрачном пољу, него ће мо се само мало још задржати код дејства што се овим природама у војни изазивају.

Флегматични или индолентни људи не могу се из своје равнотеже лако покренути; но то није никаква душевна моћ њихова. Међу тим треба признати, да

оваки људи због њихове непрекидне равнотеже, имају за војну неку једнострану способност; па ако им често и недостаје позитивних мотива за рад, ипак је код њих добро то, што бар тако лако не квари посао т. ј. не греше.

Својство људи под 2) састоји се у томе, што их и незнатне ствари могу лако да покрену на рад. Али је код њих опет то лоше, што под притиском великих догађаја брзо клону. Ове сорте људи показиваће живог саучешћа према појединим бедним људима, па ће им у невољи радо притећи у помоћ. Несреће и патње читавих народа напротив, само ће их ожалостити али их неће покренути на рад.

Оваки људи, ако им у рату и неће оскудевати воље и душевне равнотеже, — ипак за велике ствари нису рођени, ван ако би у коме од њих поред јаког разума, имало и побуђења за рад, што је међу тим врло ретка ствар, јер са **оваким** осећањима ретко је кад у савезу самосталан разум.

Раздражљиви и бурног осећаја људи нису за практичан живот, а још мање за војну. У њима и ако живи јак нагон, он није постојан. Ако им осећања узму правац честољубља и срчаности, онда се као ниже старешине могу употребити у рату, а то с' тога, што поједине радње у војни обично не трају дуго него су само од неколико тренутака за које је често довољан један нагли покрет душе, један моменат јунаштва. Један смео напад, једно крепко „ура“ може бити дело од неколико — тренутака, — једна жестока битка дело је једног дана, — али један ратни поход, то је дело читаве једне године.

Буино осећање обично смета оваким људима да се одрже у равнотежи душевној, па то и јесте њихова најслабија стране, која чини те често у рату изгубе памет па незнају шта раде. Него звало би се говорити противу искуства кад би тврдили, да се и буина срца **неби могла** одржати у равнотежи; Људи с' оваким осећањима броје се обично међу племените карактере, па зашто и у њима неби живело чувство достојанствености! И заиста ово им ретко кад и оскудева само што нема времена да се у њима довољно развије. Они могу такође развити велику душевну снагу, ако их васпитање, испитивање себе самога, и искуство прибављено у животу за времена побуди да буду на опрезу према њима самима и да се у магновењу узбуђења користе са противтежњем што тиња у њиховим прсима.

(Продужиће се.)

РАТНА СРЕЋА.

Написао Ед. дела Бар Дишарк.

ПРЕВЕО С ФРАНЦУСКОГ, ШТАВНИ ОФИЦИР

Мих. Н. Илић.

(Продужење).

Док је се он тешкао и проклињао то задржавање, које продужавајући се, принуђава га да одгоди јуриш за сутра и да повуче своје лађе мало даље, — непријатељски чувари пристаништа, охрабрени овим одступањем, мислећи да он то чини из плашљивости и

немоћи, подигоше јаку вику: на коју велика множина војника искрну из шуме, где бејаше бусију ухватила. И Бучико сад тек виде колико је за њ носило среће то задржаваће, које му се не свиђаше, јер да тога није било он би, изишав из лађе, нагазио на ову бусију, која је тако јака била, да би га јамачно ту сатрла¹⁾.

Монтењ нам прича један пример ратне среће. „Италијанци“, каже он, „сведоче да је у битци код Форнуа (1495) избавио краља (Карла VIII.) његов коњ само бацањем и скакањем; да се ово није десило он би пропао, јер га непријатељи силно гоњашу. Ово је био замашан случај, ако је истина.“

У једноме рату у Италији, извести команданта Вероне Бејара (Bayart) некаки његов ухода, да ће се сутра један непријатељски капетан, Манфроније, са 200 стрелаца кренути у Лењаго. По томе извештају, спреми се Бејар да га предусретне, — ал како се зачуди кад случајно дозна, да је Манфроније био намерио да са 2000 људи бусију ухвати. Срећом ухвате тога уходу баш кад из једне сумњиве куће излажаше: и доведу га ка Бејару, који му обећа да ће му живот опростити, ако само истину каже; ухода све исприча како је у ствари, и французи се спасоше ... ухватише бусију у коју Монфроније паде. Неустрашиви и поштени Бејар није више ни мислио

¹⁾ Мора се признати да је у овој прилици показана особита божија заштита над Маршалом и његовим трупама, јер они би извесно намамљени стражом са капија градских, нагазили на таку бусију, где је било преко 20.000 људи, и нема сумње да би ту били уништени. „Histoires du Marechal de Baucicaut, in-32. La Hage; 1711, p. 155.“

на издајци, који је обадвојци служио, одржа реч и не уби га, па шта више не задржа га ни као заробљеника.

Ратна срећа средњег века продужује се и до нашег доба.

Кад Карло V. опсађиваше (1544.) Сен-Дизијер, Маркиз Марињански, Жан-Жак де Медичи, управљаше царском артилеријом: од како га капља згодила беше, он је већину својих операција водио седећи на једној столици, коју му млађи по вољи премештаху. Једног дана хтео је принц Оранијски да прегледа послове. Из почасти устане Жак Медичи и понуди му своју столицу, и „овом учтивошћу сачува себи живот. Принц седе. Но оно мицање Маркизово и припчево опсађеницима паде у очи, нанишанише тонове своје управо на то место, и првим метком згодише принца Оранијског.“

1569 у Монконтуру помеша Колињи своје родове оружја; но ово није му помогло. Бирон га нападне, убије му 250 људи и било би и више „да срећом (реч Ла Нуова ¹) не беше једног кланца, који задржа католике, а кроз који једва могаше ићи по 20 коња упоредо. Толико се беше цела протестанска војска помела овим првим удесом!“

Баш у почетку Лиге (1588) изненада заузме Беарне замак Конкарио у Бретањи. Он је био с протестанске стране, и имађаше уза се својих присталица још од Хајнриха IV. Узалуд се трудило католичко племство да се опет тврђе дочепа, догод најзад не испале то за руком вештини и пожртвовању

¹) Discours 26,

једног трговца, Ле Бри-а, код кога обитаваху вође протестантске. Једног дана улазећи у кућу виде да су све вође заспале, поубија их, шчена од једног кључеве од капије градске и одмах се упути ка главној капији, да је опсадницима отвори. Један га војник опази и потрчи ка истој страни ка којој и он, вичући, издајство! Али та околина беше мртва нико га није чуо; он срећно скочи на подножје утврђења и што може брже потрчи за Ле Бриом. Овај је био још здраво неспокојан и у бризи, јер је у рукама имао свежањ кључева и незнађаше који од њих отвора врата ка којима он иде. На његову срећу, први кључ с којим покуша, био је баш од ових врата, брава се отвори, движни мост падне ¹⁾, и он потрчи изван тврђаве, позва католике, скупи их, уведе у унутрашњост и имађаху доста времена да овладају гарнизоном, који је прошао под општрице мача.

Опсада Еклизе (1606) има један важан пример, који ћемо само у кратко нацртати. Шпањолци беху намерни да освоје на јуриш ту тврђаву, и да би им што лакше за руком испало, они ће претворно јуришем да посаду заварају, а међутим са једним топићем обориће на страни капију готово остављену. Заповест беше да се привидни јуриш точно у један сахат одпочне; па ако тај испадне, јавиће се ракетом да се доиста напада. И Шпањолци само очекиваху

¹⁾ Ова; догађај наоди се у једној глави књиге Ш. дела *Divers discours*, где Капелони показује како Павије и Казал падају од руке непријатељске „због што не беху браве с поља биле једнаке са онима унутра.“ Види *le Divers discours de Laurent Capelloni*; прев. с талн. на франц. од P. Delarivey, Troyes 1595, chez Le Noble, in 32, folio 126, verso.

да варошки сахат куцне. Но догоди се да човек, што сахатом управљаше, тог вечера пошне се без свеће, спотакне се, падне и замрси све конопце тако, да сахат није могао више да ради, а које се тек сутра дан могло приметити. Сахат није радио, при-видан напад не могаше се извршити. Што се доистног напада тиче, он је наизад био покушат, али врло доцне, јер се наиђе на спремни цели гарнизон и савршено пропаде. Да се није ово са сахатом десило вероватно да би ствари сасвим другаче испале¹⁾.

У овој ствари доиста мали узрок утиче на велики догађај на напад једног града и на препреча, вање; ми ћемо изложити још један пример, који и ако није баш дело рата, а оно бар је тврдо свечано са војничким делима при једној опсади.

Пред Казалом, 1630 год. упути се ка граду једна гомила коњика; пред њима иђаше трубач и један човек у лиру ударајући: намера им беше да играју у инат опсађеницима. Тек што мало одмакоше, а једна мина распрште се под овим слободњацима и једно дванаестак одлетеше у ваздух. Каква катастрофа, нарочито за свирача, који није на опасност навикао! Нека је само у опасној прилици па је већ готово слеп. Ви мислите да је био он изгубљен: не страх му је дао крила, он наже бегати и прискочи ка једној дасци, која бејаше баш на руну пала; Заиста ни наладнокрвнији ни најочитији не би је могао брже наћи, — и он пређе срећно преко рупе²⁾. То је

¹⁾ His toire de l'etablissement de la République de Hollande, par Le Noble, Paris, 1690, t II, стр. 434 до 437.

²⁾ Ми ово црпимо из дела l'Histoise de maréchal de Foiras, p4r Baudier, in-tolio, 1644, p. 168.

један од најчуднијих примера, које нам Историја прича.

А да ли да споменем дело тако познатог великог Кондеа, кад оно у Фрибургу (1644) бади свој заповеднички штап у сред опкопа непријатељских? Оно се може овде уврстити, јер то је права срећа за једног војводу, кад га разумеју његови војници без наредбе, без речи, само на просто војводино движење; али опет ваљало би додати, гледајући на резултат, да је успех био парцијалан. Хвала срећној прилици, он се повуче, и требаше му читава два дана одмора после те борбе¹⁾, те да савршено победи противника, који такође беше југунаст и постојан у овој прилици. О овој прилици Кондеовој Карион Низа пише: „Ко би могао казати какво настављење могаше удахнути у овога принца онољко спомена, онољког духа, и као срећан у овој прилици, да ли је само срећан био?“²⁾ Нема сумње он је ту био вешт; он је се користио околношћима, кушајући важност, коју је тешко определити, а још теже добити; важност, која се не може добити тек ма каквом речју, она није женије, но као неко удахнуће женија, које сам ја на једном другоме месту назвао³⁾ **првим движењем**, али првим движењем даровите душе.

Но још на годину дана пре, био је Конде сре-

1) Ово је довољан карактер бораба Кондеових. Ово што ће мо испричати, потражите опширније у делу наших *Portrait, militaires*.

2) *Essai sur l'histoire générale de l'art militaires* tome II. p. 559.

3) Баш у почетку мемоара de l'Art des Indices.

Њан у битци код Рокроаја, у тој борби, коју је Босије онако красно описао¹⁾, говорећи за велике Шпанске пешачке баталоне „да као куле попуњују и затворају бреше.“ За време самога боја Ла Ферте Сенетер отишао беше без икакве заповести да Рокроају помогне, а за њим одмах пође Мело, хотећи се користовати том Ла Фертовом погрешком. Конде одклони ово зло тим, што попуни празнине прве линије са трупама из друге бојне линије, по том заповеди своје помоћнику да се врати. На срећу Мело закасни и тако Ла Ферте добије времена да опет на своје место дође. „Једна погрешка, која се није могла предвидети,“ пише о томе један потомак победитељи од Рокроаја, „у мал што неизложи Француску великим незгодама; а погрешка, којој се нико надао није, спасе је од те несреће и спреми јој највећи успех.“²⁾

(Продужиће се.)

БЕСЕДЕ ИЗ ГЕОГРАФИЈЕ

НА ЗИМСКИМА САСТАНЦИМА ОФИЦИРСКИМ

1866—1867.

беседио Драгашевић официр.

Беседа 9, 10. Јануарија 1867.

І. Северно водолучје или грана.

Ова грана како пође од **Кома** који се издиже на 9000¹⁾ она најпре полази нешто мало на југ на **Црну планину** па обилазећи извор ријеке **Веруше**,

1) У своје Oraison funèbre de Conde.

2) Memoires pour derviz à l'histoire de la Maison de Conde', Paris, 1820, deux volumes. in-8°, t I, p. 19.

која је изворни дно Таре савија и иде на север на планину **Островицу**, одатле на врхове планине **Стола**, **Пај**, **Сто** и **Ширавац**. Сад опет скрене на југозапад па се дохвата горе **Боровника** и понав се на **Млијечно брдо** иде на **Војник** изнад извора ријеке Пиве. Сад окреће опет у главни свој правац сјеверозападан и дохвати се **Волујкове** гране **Лебршника** и иде на врх **Плећ** (3800) и достига на **Гредељ** (6000') па на **Думош** (5800), одакле завршавајући на исток око извора Бијеле и враћајући се натраг уз ријеку **Бистрицу** доспјева на **Спасовац** (6600) и после на **Височник** (5000) и опет на високу **Бјелаштицу** (6200) одакле се преко гребена **Радобоље** нагло спушта на брдо **Тмор** (2900) и раздвајајући изворе Лепенице и Корче с једне и Тешајнице и Трешњевице с друге стране пење се на врх **Лисак** (5300) од планине **Витовње** (5000). Сад се провучи између извора ријечице Стражбине и мале Неретве и пење се на планину **Зец** (6500). Сад опет окреће на запад на планину **Радуш** (5500) и опасујући изворе Врбаса превија на **Љубушњу** (4500) одакле иде на **Поганац** па на **Стожер** па **Плашеницу** до **Копривнице** (4400) а после на **Виторог** (5000). С њега долази на **Црни врх** с кога удара на југ на планину **Старетину** обилазећи изворе Унца. И после се опет окрене на запад преко врха **Гњата** на **Динару** (5700), с које у правцу сјеверозападном доспјева до **Улице**, одакле прелази у Далмацију (у Лику) и иде на **Велики Кремен** (840) и даље на **Пљешевицу** изнад вароши Бихача.

Од ових планина као главног водолуција одвајају

се планинске гране на исток те испуњају Босну, и на запад те испуњају Херцеговину и Далмацију. Од источних грана бивају водолучја између ријека, које кроз Босну упоред теку к Сави. И тако

Водолучје између Дрине и Босне

почиње из главног водолучја са врха **Спасовца**, и провлачећи се између извора **Жељезнице** и **Бистрице** пружа на исток једну гранчицу **Вратло**, која као **Зевно брдо** пада к добропољском потоку који иде у Бистрицу. Водолучје пак иде на **Јахорину** (5400) а одатле на **Витез** (2500) између извора **Праће** и **Паоштице** која упада у **Миљацку**, и доспјева на **Романију** (5300) која дијели **Миљацкин слив** од високе равнице **Гласинца**. После прелази редом планине **Куштревицу**, **Куту** до на **Височник** (3500) чија гранчица **Букова глава** дијели изворе ријеке **Биоштице** и њене уточице потока **Пиеновца** које иду у **Кривају**, од ријечице **Зепа** која слази у **Дрину**. Водолучје ово иде даље на планину **Вукшић** са врхом **Стрма Плоча** (4000) и остављајући десно лијепо равно **Краљево поље** иде на запад диелећи **Биоштицу** од **Дрињаче** и пролазећи по сред равна **Бијело поље** пење се на планину **Малу**, **Вормачу** и **Стоборје**. Одатле завија истоку око извора **Кладине** и пење се на **Ќоњуш** (6000) са његовим дијелом **Мошуљ**, (500) па држећи се право истока иде на **Јаворник** (4000) **Рашево** (3500) све низ **Дрињачу** према **Дрини** те се после окрене **Зворнику** и уз брдо **Клишевац** попне се на **Мајевицу** (3000) изнад **Сланог** (тузле) и одатле пружа једак крак према

Бијељини који се под њу спушта као **Дуброва**, други крак на југ од Сланог као **Чакловицу** а трећи право на сјеверозапад под старим именом низ ријеку **Тињу** (велику) до изнад **Брчкога** а један поголем крак низа **Спречу** као планина **Бетањ** који се на Босну спушта стрмо под именом **Трибова** гора.

Најважнији огранци овога водолучја били би ови.

Од **Јахорине** одваја се једна грана према Сарајеву под именом **Требевића** (5100).

Од **Јахорине** одваја се једна грана на исток нешто на југ нагибајући најприје под именом **Голе** и пушта огранак **Буквицу** између **Праће** и **Сушице**, после даље иде као **Корјен** који одбија једну косицу **Клек** према **Сушици**, а другу већу најприје као **Буква** између **Барске** и **Праће**, после као **Крња Јела** између **Праће** и **Горашке** која се завршује као **Сурови Бријег** између **Праће** и **Горашке** на **Дрини**. А од **Корјена** даље иде **Рањен** између **Горашке** и **Осанице**. Но од **Корјена** иде и једна грана на југ као **Столац** и после **Црни врх** према **Фочи** (к **Дрини**) између **Осанице** и **Бистрице**.

Од **Романије** спушта се један кратки огранак к Сарајеву као **Мокро** брдо (3060) а један велики и дугачки крак пође к сјеверу на одбије једну грану к Биоштици под именом **Ступчанице**, а друга иде преко брда **Вучја лука** које дијели извор **Олове** ријечице од **Кошаве** а грана му **Козарско** брдо **Кошаву** од **Вогошћа**, — на **Озрен** (4800), из којега извире и **Олова** и **Дубровица** што теку у **Кривају**.

(Продужиће се.)